

31. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

TÉMA: SYSTÉMOVÁ PODPORA

Anotace

Děti, které vyrůstají v podmínkách sociálního znevýhodnění, se zpravidla neúčastní žádného předškolního vzdělávání. Absence strukturované předškolní přípravy spolu s nedostatečně podnětným prostředím pak způsobuje, že do základních škol tyto děti nastupují s četnými handicap, jako jsou nízké sebeobslužné a praktické dovednosti, problémy s přirozeným začleněním se do kolektivu vrstevníků, neznalost základních pojmů, snížené sebehodnocení aj. Podpora předškolního vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí je proto zcela klíčová pro jejich další školní úspěšnost. Řada základních škol je v současné době integrovaná s mateřskými školami. V případě takto jednotného řízení lze zavést řadu systémových změn, které zvýší počet sociálně znevýhodněných dětí zařazených v předškolním vzdělávání a zároveň usnadní práci základním školám. Z pozice základní školy, která není integrovaná, lze předškolní vzdělávání podpořit pomocí spolupráce s neziskovými organizacemi a s mateřskými školami.

Praxe

Děti, které vyrůstají v podmínkách sociálního znevýhodnění, často nenavštěvují institucionalizované mateřské školy. Důvodem může být nedostatek finančních prostředků, přeplněnost mateřských škol a s ní související diskriminační kritéria výběru žáků (přednost mají děti zaměstnaných rodičů a matek, které nejsou na mateřské či rodičovské dovolené s jiným dítětem, případně nejsou těhotné), fyzická nedostupnost mateřských škol a špatná dopravní obslužnost nebo různé psychické a sociokulturní bariéry.

Pro základní školu je podpora vzdělávání dětí, které ještě nejsou školou povinné, pochopitelně složitá, ale ne nemožná.

Mateřská škola

Pokud má základní škola jednotné řízení s mateřskou školou, lze upravit kritéria výběru žáků do mateřské školy tak, aby nebyla vyrazující pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Očekávaný demografický vývoj, který bude charakteristický mimo jiné snížením počtu dětí, pak zajistí, že tyto změny nebudou znamenat enormní přetížení a přeplněnost mateřských škol, ale naopak mohou některým mateřským školám pomoci k „přežití“.

Pro zapojení sociálně znevýhodněných dětí do vzdělávání v mateřských školách je zcela klíčová motivace rodičů. I mateřské školy se mohou pokusit na rodiče dětí působit přímo v terénu (organizováním setkání s rodiči, návštěvami v lokalitě, roznosem informačních letáků), dbát tak na vytvoření vzájemného důvěrného vztahu a zároveň jasně nastavenými pravidly předcházet budoucím konfliktům.

TIP

K motivaci rodičů může vést i bezplatná docházka dětí do mateřské školy. Pokrytí nákladů lze vyjednat s příslušnými orgány samosprávy.

V případě, kdy řízení mateřských škol není integrováno se základní školou, lze ve výše uvedeném smyslu motivovat jejich vedení, iniciovat společná setkání a plánování.

Nezisková organizace

Lze se také snažit o podporu dětí, jejichž případný neúspěch je možné detekovat u zápisu do prvního ročníku základní školy. V řadě míst, která se potýkají s existencí sociálně vyloučených lokalit, působí neziskové organizace, které se mnohdy vedle terénní sociální práce s dospělými klienty věnují také doučování a vzdělávání dětí. Pokud je školám po zápise zřejmé, že do prvního ročníku nastoupí určitý počet dětí, které by mohly mít s dalším vzděláváním problém, je možné domluvit se s rodiči, s jejich souhlasem kontaktovat místní neziskovou organizaci a pokusit se zajistit dětem intenzivní doučování a tím zmírnit budoucí riziko jejich školní neúspěšnosti ještě před nástupem do školy.

TIP

Pokud ve vaší obci žádné neziskové organizace, které se zabývají doučováním a vzděláváním dětí ze sociálně vyloučeného prostředí, nepůsobí, lze podporu dětí v předškolním věku realizovat s pomocí dotací z evropských strukturálních fondů, a to zejména prostřednictvím os, které jsou zaměřeny na rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Přípravný ročník

Při základní škole je rovněž možné zřídit přípravný ročník pro sociálně znevýhodněné žáky. V tomto případě je však nutné dbát na to, aby existence přípravného ročníku nezpůsobila postupné navyšování počtu sociálně znevýhodněných dětí ve škole, která by se tak mohla stát nedostatečně atraktivní pro rodiče z většinové společnosti a postupně se změnit v segregovanou základní školu. Zřízení přípravného ročníku je proto nejefektivnější při mateřské škole. Při základních školách jsou přípravné ročníky efektivní v případě, kdy nejsou v dané obci ojedinělé.

Rizika

Rozhodne-li se základní škola ve spolupráci s mateřskými školami vyjít vstříc sociálně znevýhodněným dětem, může hrozit vznik segregovaných mateř-

ských škol a následně i základních škol pro sociálně znevýhodněné děti, případně pro děti s jinými speciálními vzdělávacími potřebami. Oddělené vzdělávání však nepřináší kýžené přirozené splnutí s ostatními vrstevníky a je také v rozporu s inkluzivními principy. Základní škola by se proto stále měla orientovat i na děti z většinové populace a měla by usilovat o to, aby její otevření se sociálně znevýhodněným dětem neznamenal postupný odliv většinových žáků a následnou stigmatizaci školy. Především by se ve škole neměla snížit kvalita vzdělávání a počet znevýhodněných dětí by neměl přesáhnout podíl cca 10 %. V každém případě je tedy nutné transformaci školy provádět ve spolupráci s obcí. Otevření se dětem, které mají specifické vzdělávací potřeby, s sebou pochopitelně nese zvýšené finanční náklady (kvalitní průběžné vzdělávání pedagogů, supervize, asistenti pedagoga), které bez podpory obce, případně bez podpory z evropských strukturálních fondů není možné hradit.

Potenciálním rizikem může být také nedostatek zájmu ze strany rodičů sociálně znevýhodněných dětí o podporu jejich předškolního vzdělávání. Motivace rodičů a fungující spolupráce je vždy založena na vzájemném vztahu důvěry. Jak bylo uvedeno výše, jako funkční se ukazují setkání s rodiči, návštěvy v lokalitě a obecně co nejotevřenější komunikace školy s rodičovskou veřejností. Rodiče sociálně znevýhodněných dětí tak získají k dané instituci vztah, pochopí, že tyto programy dětem prospívají a jsou rozhodující pro jejich budoucí školní úspěšnost.